

DIN NOU DESPRE DIMITRIE CANTEMIR ȘI DAMASCHIN STUDITUL

CĂTĂLINA VELCULESCU

Impulsuri care să-i deschidă drumul spre alcătuirea *Istoriei ieroglifice* a primit Dimitrie Cantemir¹ din lecturi al căror conținut este astăzi dificil să-l reconstruim. Am scris mai de mult² despre evidenta înrudire dintre schema de bază a *Istoriei* și gravura care însoțește textul fabulei *De quadrupedibus et avibus*³ din edițiile fabulelor esopice în latină sau germană de la Strasbourg și Anvers la sfârșit de secol XV⁴.

În gravură, tabăra patrupedelor este condusă de un inorog (animal despre care textul fabulei **nu** vorbește), iar între cele două categorii de viețuitoare, patrupede și zburătoare, stă nehotărât un liliac.

Față de o altă narațiune, *Contra superbientes ex robore. De rinoceronte et corvo*, din cartea *Speculum sapientiae* din secolul al XIV-lea a lui Cyrillus din Boemia (copiată și chiar tipărită în traducerea germană de secol XV a lui Ulrich von Pottenstein, însoțită de miniaturi, respectiv de gravuri), *Istoria ieroglifică* se situează în raporturi pe care le-am putea denumi polemice sau de inversare⁵.

Inorogul apare și în imaginea ce însoțește dialogul 49 (*De aquila et avibus et leone et aliis bestiis*), din cartea *Dialogus creaturarum* a lui Magnus de Magneriis, tipărită și retipărită la sfârșitul secolului al XV-lea. În dialogul 88 (*De leopardo et unicorni qui pugnabat cum dracone*) al aceleiași cărți, aliatul inorogului în lupta cu un balaur este leopardul (Constantin Cantemir poartă în *Istoria ieroglifică* numele de „Monocheroleopardal”)⁶.

---

¹ Bibliografie și prezentare generală: Algeria Simota, *Cantemir Dimitrie*, în *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 149–154.

² C. Velculescu, *Cărți populare și cultură românească*, București, 1984, p. 44.

³ Această fabulă, a patra din *Cartea a III-a*, a fost preluată din fabulele denumite *Romulus* și inserată între fabulele esopice.

⁴ Jürgen Werinhard Einhorn, *Spiritualis unicornis. Das Einhorn in Literatur und Kunst des Mittelalters*, Ediția a II-a, München, 1998, p. 734, 411.

⁵ J. W. Einhorn, *op. cit.*, p. 330–331, 408–409; C. Velculescu, *op. cit.* p. 45–46.

⁶ J. W. Einhorn, *op. cit.*, p. 331–332, 409–410; C. Velculescu, *op. cit.* p. 44–45.

Nu se poate afirma cu certitudine dacă Dimitrie Cantemir a cunoscut direct miniaturile, gravurile și textele amintite sau dacă a văzut pagini doar înrudite tematic cu ele.

Tot astfel, când ne referim la animalele hibride sau la convingerea că prin atingerea cu un corn de inorog se anihilează otrava, ne putem gândi la o sursă oarecare sau, dimpotrivă, la una precis delimitată: așa-numitul *Fiziolog* al lui Damaschin Studitul⁷. Referirile se fac de obicei la textul publicat de C. N. Mateescu în revista *Ion Creangă*⁸. În realitate textul publicat de C. N. Mateescu reprezintă o combinație între traducerea cărții lui Damaschin Studitul, *Meriki diagnosis* ..., așa cum o știm din edițiile de la Veneția, plus narațiuni comune cu diferite forme ale *Fiziologului* românesc, la care se adaugă narațiuni luate dintr-o sursă necunoscută⁹.

Întrucât manuscrisului reprodus de C. N. Mateescu i s-a pierdut urma, nu se poate preciza dacă această combinație exista deja în manuscrisul de la 1774 al lui Nicolae Duma din Brașov sau dacă îi aparține lui C. N. Mateescu. În cazul în care ediția C. N. Mateescu ar reflecta textul manuscrisului, se pune întrebarea: cine și când a intervenit în textul lui Damaschin: Nicolae Duma sau izvorul său?

Despre *Fiziologul* românesc s-a afirmat că s-ar apropia întrucâtva de *Bestiarii*¹⁰. Oricum, traducerile românești ale *Fiziologului* reprezintă forme compozite, cu pilde luate din redacții diferite, plus din alte surse¹¹.

Cartea lui Damaschin Studitul, deși într-o ediție de la Veneția poartă chiar în titlu denumirea de *Physiologus*, se diferențiază total de acesta. În primul rând, Damaschin Studitul nu dă decodificări ale narațiunilor culese de el, ci lasă cititorului libertatea să găsească (sau nu) valoarea simbolică. Apoi narațiunile **nu** sunt (cu câteva excepții) cele din redacțiile *Fiziologului*. Comparția cu *Bestiariile* apusene nu s-a făcut încă, tot așa cum lipsește un studiu asupra posibilelor surse ale lui Damaschin Studitul, surse care ar putea proveni tot atât de bine din Europa, dar și din Asia Mică sau din lumea arabă¹².

Cartea *Meriki diagnosis* ... a circulat la început în manuscris, apoi a fost tipărită la Veneția, începând cu anul 1643, în mai multe ediții, legată în unele dintre ele împreună cu un *Eirmologhion* (carte de cântări bisericești).

⁷ Mihai Moraru, *Alegoria animalieră și fantasticul animalier în Istoria ieroglică. (Contribuția Fiziologului)*, „Revista de Istorie și Teorie Literară”, XXI, 1972, nr. 3, p. 489.

⁸ Vezi Mihai Moraru, C. Velculescu, *Bibliografia cărților populare*, București, 1976–1978, p. 262.

⁹ C. Velculescu, *Ein Tierbuch aus den Jahrhunderten 16.–20. (Zwischen Damaskenos Studites und C. N. Mateescu)*, „Revue des Études Sud-Est Européennes”, XXXIX; 2000, p. 133 – 141.

¹⁰ N. Henkel, Chr. Hünemörder, W. Seibt etc. *Bestiarium-ius, Bestiarien*, în *Lexikon des Mittelalters*, vol. 1, München – Zürich, 1980, col. 2072–2080.

¹¹ Luiza Valmarin, *Studii de literatură română modernă și comparată*, București, 1987, p. 99–177.

¹² C. Velculescu, *Ein Tierbuch...*, (supra n. 7), p. 135, n. 7.

Renumele lui Damaschin Studitul l-a adus culegerea de predici *Thisauros (Comoara)*, din ale cărei traduceri în limbile slave s-a născut o specie literară aparte: *damaschinele*¹³. Pentru români *Comoara* a devenit cunoscută mai ales prin faptul că Mitropolitul Varlaam a folosit-o în *Carte românească de învățătură* (Iași, 1643)¹⁴, carte răspândită în mai toate ținuturile unde se vorbește românește.

Damaschin aparține tradiției cărturărești a mănăstirii Studion. Între anii 1565–1572 a fost exarh al Patriarhului de Constantinopol la Kiev, unde de altfel a scris și *Meriki diagnosis* ..., închinată lui Mihai Cantacuzino, cel cunoscut nouă mai ales prin istoria conflictului cu familia Chiajnei, soția răposatului Mircea Ciobanul (conflict izbucnit din pricina zădărnicii proiectatei căsătorii cu Maria, fiica Chiajnei, ea însăși fiică a lui Petru Rareș). Nu cunoaștem nici un amănunt despre drumul lui Damaschin de la Constantinopol la Kiev, dar este posibil ca el să fi călătorit pe uscat, trecând prin Țările Române. Așa cum am spus, în timp ce se afla la Kiev și-a alcătuit cartea despre animale. S-ar putea ca unele izvoare să le fi găsit chiar printre cărturarii din mănăstirile românești¹⁵.

Pe vremea aceea trebuie să fi stârnit mare vâlvă picturile exterioare ale unora dintre bisericile mănăstirilor Moldovei, picturi a căror executare tocmai se încheiasă¹⁶. În unele dintre aceste biserici, în scena *Judecății din urmă*, stau zugrăviți pe mare, unul lângă altul, uniți parcă, doi chiți uriași ce poartă pe spinare o femeie, simbolul mării – se spune –, ducând în mână, parcă salvată dintre valuri, o corabie. Monstrul marin, cu formă nedefinită, aproximând balena, pare călăuzit, la Voroneț și la Humor, de un pește nu prea mare care înoată în față, aproape lipit de botul uriașului.

Deși atât *Fiziologul* alexandrin, cât și unele *Bestiarii*, vorbesc despre peștii mărunți atrași și înghițiți de balenă (ce ar scoate din gură, ca și pantera, un aer bine mirositor), în imaginea de la Voroneț și de la Humor peștele din fața balenelor nu pare o victimă, ci mai degrabă o călăuză, acel *musculus* despre care vorbesc unele *Bestiarii* apusene, pe care îl întâlnim deopotrivă, pe larg

¹³ Ph. Meyer, *Die theologische Literatur der griechischen Kirche*, Leipzig, 1899, p. 128–132; Börje Knös, *L'histoire de la littérature néo-grecque*, Stockholm, 1969, p. 397–398; R. Ugrinova-Skalovska, *Damaskini*, Skopje, 1975; Donka Petkanova, *Damaskini*, în *Rečnik na bulgarskata literatura*, Sofia, 1976, p. 305–306.

¹⁴ Pandele Olteanu, *Sintaxa și stilul paleoslavei și slavonei*, București, 1974, p. 268 ș. u.

¹⁵ C. Velculescu, *Introducere*, în: C. Velculescu, V. Guruianu, *Fiziolog. Bestiar* (cu un *Excurs* de Manuela Anton), București, 2001, p. 10–11, 20.

¹⁶ Ileana Stănculescu, *Il Giudizio universale nella pittura murale esterna del Nord della Moldavia*, Bologna, 2001.

descrie, și în *Meriki diagnosis* ... a lui Damaschin Studitul¹⁷: „Chiți să zic peștii cei mari ce să află în mare... Sânt chiți mari, și pre care corabie o va urgisi Dumnezău să întâlnească acest fel de chiți, căci nu înghit mici corabii numai, ci și însăși corabiile cele mari... le răstoarnă și le înecă și mănâncă pre oameni... Și cu toate că este atâta de mare, [n.n.: chitul] nu poate să umble sângur. Căci mulți sânt dintr-înșii de nu au ochi. Pentu aceasta este un pește foarte mic și acela povățuiește pre chit unde să umble, să nu să ducă unde este apă puțintică și să-l prindă oamenii. Pentu aceasta și vânătorii carii gonesc acest fel de chiți, pentu carnea și pentu untura lor, întâi să meșteșugește să prinză pre acel pește mic și atunce cu puțână osteneală prind chitul. Căci după ce prind pe acel mic, să duc la un loc unde este puțină apă și fac strigare mare, iar el vrând să meargă spre strigare, iasă la uscat și să prinde. De multe ori să întâmplă și moare peștele cel mic care îl povățuiește și atuncea, nevăzând, chitul să duce de iasă la uscat și nu să mai poate întoarce înapoi.”¹⁸

Cartea despre animale a lui Damaschin Studitul, redactată cândva între 1566–1570, a fost tipărită de mai multe ori, cum am mai spus, la Veneția, începând cu anul 1643. Poate o copie manuscrisă sau poate chiar ediția din 1643 a ajuns în mâinile Patriarhului de Antiohia, Macarie Zaim (fost arhiepiscop de Alep), care în anii 1652 – 1659 a făcut, întovărașit de fiul său Paul de Alep, un drum până la Moscova, trecând și prin Țările Române¹⁹. Jurnalul de călătorie al lui Paul de Alep a devenit una din sursele cele mai des citate în legătură cu starea românilor din Muntenia și Moldova în secolul al XVII-lea²⁰. S-ar putea ca o investigație mai atentă a acestui jurnal să ne ajute a înțelege unde și sub ce formă au găsit cei doi călători cartea *Meriki diagnosis* ..., pe care Macarie a tra-

¹⁷ C. Velculescu, Ileana Stănculescu, *Animaux et paraboles dans les monastères moldaves au XVIe siècle*, „Études et documents balkaniques et méditerranéens”, XII, 2000, p. 51–62.

¹⁸ Damaschin Studitul, *Adunare de la filosofii cei vechi pentu firea osebirilor a oarecărora vietăți*, (edit. C. Velculescu) în C. Velculescu, V. Guruianu, *op. cit.*, p. 90–91; vezi și p. 13.

¹⁹ G. Graf, *Geschichte der christlichen arabischen Literatur*, Vatican, 1940, p. 94–112.

²⁰ Maria Matilda Alexandrescu – Dersca Bulgaru, *Paul de Alep*, în *Călători străini despre Țările Române*, vol. VI, București, 1976, p. 1–20; ediție p. 21–307. Folosind o afirmație luată din G. Graf, *op. cit.*, p. 95, am spus în *Fiziolog Bestiar* (p. 11) că în 1657 cei doi călători ar fi făcut și o „escapadă” până în Georgia. Afirmația lui G. Graf nu concordă însă cu însemnările de călătorie ale lui Paul de Alep (vezi M. M. Alexandrescu – Dersca Bulgaru, *op. cit.* p. 4–5, p. 161–247).

Pentru eforturile „diplomatice” și materiale pe care le fac pentu a reuși să copieze manuscrise rare, vezi p. 184–187, din ediția citată. Ne punem întrebarea dacă nu cumva au găsit la Preda Brâncoveanu, pe care îl numesc „iubitor înfocat al istoriei” (p. 256), manuscrisul cu cronicile Țării Românești pe care Macarie Zaim le-a tradus în arabă. (Vezi Virgil Cândea, *Letopisețul Țării Românești (1292–1664) în versiunea arabă a lui Macarie Zaim*, „Studii”, XXIII, 1970, nr. 4. p. 673–692).

dus-o în arabă la întoarcerea în Siria²¹. Din ceea ce s-a scris până acum despre această traducere, rezultă că nu are capitolul despre viperă (*echidna*), în schimb i-a fost adăugat capitolul despre *fenix*. Între traducerile altor opere, făcute de Macarie, acesta a mai inserat narațiuni despre animale inexistente la Damaschin (*sirenă, pelican*), dar și despre *inorog*, prezent în *Meriki diagnosis*²².

La aproximativ patru decenii după traducerea lui Macarie Zaim, prințul Dimitrie Cantemir, aflat departe de țară, la Istanbul (cetatea Pleonaxiei), redacta *Istoria ieroglică*. Spre deosebire de *Divanul ...*, pe care îl impusese tiparului din Iași, autorul a lăsat *Istoria* doar într-un *singur* manuscris, pe care ne întrebăm dacă l-a mai făcut cunoscut cuiva. Cât de numeroase și din ce zone culturale au fost lecturile lui Dimitrie Cantemir despre simbolică animalieră nu vom mai putea vreodată afla. Biblioteca lui s-a risipit între atâtea (uneori triumfale, alteori tragice) schimbări de reședință.

Ca una dintre posibilele surse, Mihai Moraru identifică (așa cum am spus și mai sus) narațiunea despre curățirea apei de otravă, din așa-numitul „*Fiziolog*” al lui Damaschin Studitul²³. Reproducem în continuare, după un alt manuscris românesc, această narațiune, preluând și fragmentul care o precedă: „*Iar cornul lui care îl găesc oamenii de îl iau pentru tămăduirea otrăvii, îl găesc cu acest chip: hiara aceasta nu are fierbințala stomahului precum au celelalte vietăți, ci capul lui este fierbinte cu totul. Și pentru aceasta căldura aceea a bucatelor răsare cornul lui și în tot anul să face nou. Și când va ieși cel nou de desupt, pică cel deasupra, adecă cel mare, și rămâne cel mic. Și iarăși în celalalt an să face altul și cade acela; și întru toată viața lui așa să face. Deci cornul acela ce cade îl găesc oamenii și îl iau pentru lucru scump, fiindcă oprește vătămarea otrăvii. Însă cu anevoie este ca să-l găsească cineva, căci inorogul să află de-a pururea întru adâncimea pustiei. Și hrană nu găesc oamenii până ce vor trece pustia; și apă nu este și calea este plină de alte hiară și pentru aceasta este cu anevoii să găsească multe.*

*Are încă și alt obicei inorogul, că înlăuntru în adâncimea pustiei nu să află râuri sau izvoară, ci numai din ploaie să adună câte puțină apă prin gropile pământului și aceeași de soare să face amară. Deci să adună toate hiarăle ca să bea și nu pot, că este amară. Pentru aceasta așteaptă până va veni inorogul să bea și după ce vine, când să pleacă să bea, își moaie cornul său în apă și să îndulcește apa și bea întâi el, apoi celelalte hiară.”*²⁴

²¹ G. Graf, *op. cit.*; A. van Lantschoot, *Fragments syriaques du Physiologus*, „Le Muséon”, LXXII, 1959, 37–51.

²² G. Graf, *op. cit.*

²³ Mihai Moraru, *Alegoria animalieră ...* (vezi sup 1 n. 6).

²⁴ Damaschin Studitul, *Adunare de la filosofii cei vechi pentru firea osebirlor a oarecărora vietăți*, (edit. C. Velculescu), în C. Velculescu, V. Guruianu, *op. cit.*, p.95–96.

În *Istoria ieroglică*, Dimitrie Cantemir scrie: „Ce mai târziu, de mare și minunată puterea cornului Inorogului asupra a toată otrava, [n.n.: Hamleonul] aminte își adusă (căci și de altă dată de otrăvită a văzduhului putregiune mântuindu-l, cu sănătatea vieții îl dăruisă)”. „Și iarăși, din toată inima: «Agiutoriu, agiutoriu!» striga «și cornul plecându-ți, din otrava ce mă putredește, mântuiește-mă!» să ruga. Inorogul răspunsă: «Leacul și puterea leacului cornului mieu spre otrava carea dinafară vine slujește, iară nu spre veninul carile dinluntru să naște (că răutatea boalii doftorii o tămăduiesc, iară boala sufletului leacurile apotecarilor nu știe).»²⁵

Narațiunile preluate și profund prelucrate de Cantemir au avut o circulație pan-europeană, așa încât putea să le cunoască și dintr-o altă sursă, poate chiar mai îndepărtată, siriacă, persană sau arabă²⁶. Totuși, pentru un om cu orizontul său cultural, preocupat de simbolică animalieră, pare aproape de la sine înțeles că a văzut cel puțin una dintre edițiile ce apăruseră din *Meriki diagnosis* (1643, 1666, 1671), dacă nu cumva chiar un manuscris²⁷.

Edificatoare pentru apropierea de *Meriki diagnosis* se dovedește istorisirea – mai puțin cunoscută – a modului cum este prins elefantul. Reproducem întâi fragmentul din Damaschin Studitul: „Iar alții îl prind făcând groapă largă câtu-i încape trupul să aibă loc să să întoarcă. Și groapa cât merge în gios o fac mai strâmtă. Apoi pun pe gura gropii doi-trei harbuji mari, fiindcă știu că-i plac, iar el să duce să-i mănânce; și aceia prăvălindu-să, să duc în groapă. Și fildişul să pogoară în groapă jos să-i mănânce. Și fildeşul, când să duc jos la strâmtoare și <nu> mai poate ca să să învârtească, atunce aleargă vânc²⁸ îi cu drugi și îl bat de agiuns. Și el neputând să să mai întoarcă într-altă parte, nu mai are ce să facă. Iar în mijlocul acelor vânători este un om îmbrăcat în haine albe; și când îl bat ceilalți vine acela de-i roagă de îl lasă. Și așa fac multe zile. Atunce fildeşul văzând pe acel cu haine albe că îl scoate de la bătaie și că-i aduce și puțână iarbă, îl deprinde și îi socotește mare facere de bine. Și acela cu îndrăzneală să suie pre spatele sale de șade.

După acestea dacă văd că s-au smerit și s-a obicinuit cu omul acela, sapă de departe groapa aceea de iasă fildeşul și îl trage acel cu haine albe, care s-au obicinuit cu dânsul. Iar ceilalți stau de departe până să să obicinuiască și cu aceia.”²⁸

Dimitrie Cantemir, descriind scenele turnate în metal care împodobesc templul Pleonaxiei, amplifică pasajul despre ademenirea elefantului și dă alte

²⁵ Dimitrie Cantemir, *Istoria ieroglică*, București, 1977, p. 122, 124.

²⁶ J. W. Einhorn, *op. cit.*, p.72, 338–345, 414–417; 474, 533.

²⁷ Mihai Moraru, *op. cit.*, p. 482.

²⁸ Damaschin Studitul, *op. cit.*, (edit. C. Velculescu), în C. Velculescu, V. Guruianu, *op. cit.*, p. 85–86. Vezi C. Velculescu, *Ein Tierbuch...*, (*supra* n. 7), p. 139 – 140.

amănunte despre îmblânzitor (schimbări necesare pentru a obține o anumită decodificare): „Iară într-un loc lucru foarte frumos la privală să arăta, unde vânătorii măiestrii spre vânarea fililor punea: întâi o groapă adâncă și largă săpa, apoi din fundul groapei un gârlici strâmt, până în fața pământului, costiș scotea, în gura a căruia gârlici un harbuz punea. După aceea, fietecare vânătoriu, câte o dobă în spate luând, în pădurea cea mare intra, unde filii îmblând să videa. După ce pre furîș în pădure intra și fietecările într-un copaciu înalt să urca, apoi, din toate părțile în dobe lovind, pădurea să răzsuna. Filii, de sunetul dobelor spăimântându-să, la marginile pădurii spre câmp ieșia, unde la gura gârliciului peste harbuz nemeria. Vânătorii din copaci, vădzind precum filul la harbuz au nemerit, dobele a bate părăsiia, filul cu botul harbuzul clătind, harbuzul pre gârlici în gios a să prăvăli purcedea. Filul după harbuz, pentru ca să-l prindză urmând, în groapa cea largă, carea în fundul gârliciului era săpată întră, și altă grijă nepurtând, harbuzul să mănânce să nevoiește. Vânătorii îndată din pădure ieșind, cum mai curând, cu pari și cu alte zăvoară, carile acoalea mai denainte gătate au, gura gârliciului astupă. După aceea, prin câteva dzile pre fil cu foamea domolind, cu lanțul de grumadzi îl scoate și unde voia ethiopului ieste, acolo îl duce (că mai tare și mai vrăjmașă jiganie decât foamea alta nu ieste).”²⁹

Istoria ieroglifică, rămasă multă vreme (chiar după ce, începând cu secolul al XIX-lea, a fost editată și reeditată) în umbra unei receptări firave, a cunoscut o adevărată glorie abia între cititorii universitari din ultimele decenii. Rămâne deschisă întrebarea: ce legătură există în realitate între intențiile atribuite de contemporanii noștri lui Dimitrie Cantemir și cele care i-au aparținut cu adevărat voievodului Moldovei?

Cartea lui Damaschin Studitul despre animale a fost de cel puțin două ori tradusă în limba română. S-au păstrat două manuscrise târzii, din Moldova anului 1832, cu una și aceeași traducere³⁰. Prezența lor dovedește încă o dată cât de complicat este așa-numitul drum spre modernizare al culturii române. În anii când Gheorghe Asachi își desfășura activitatea înnoitoare, erau cititori dornici să cunoască povestirile dintr-o carte scrisă cu aproape 300 de ani în urmă, dar ogbindind în cuprinsul ei materiale cu mult mai vechi, dintre care unele depășeau mileniul.

Cealaltă traducere după **Meriki diagnosis** ... a fost publicată, după cum am spus la începutul acestui articol, de C. N. Mateescu în revista **Ion Creangă** și în **Calendarul** ei (apărute la Bârlad).

²⁹ Dimitrie Cantemir, *Istoria ieroglifică*, București, 1977, p. 40 – 41.

³⁰ Damaschin Studitul, *op. cit.*, (edit. C. Velculescu), în C. Velculescu, V. Guruianu, *op. cit.*, p. 79–103.

Cum nu mai avem manuscrisul din 1774 al lui Nicolae Duma³¹, textele apărute în revista și calendarul „*Ion Creangă*” capătă o valoare deosebită, cu atât mai mult cu cât unele numere lipsesc chiar și la Biblioteca Academiei Române, iar celelalte au ajuns într-o stare de fragilitate avansată. Suntem aproape de stadiul final cu pregătirea reeditării acestor texte, pentru că în ele se găsesc narațiuni comune, dar nu identice, cu diferitele forme ale *Fiziologului* românesc. Mai mult încă, se găsesc narațiuni necunoscute nouă din vreo altă sursă. Prezența decodificărilor la sfârșitul unora dintre narațiunile introduse, schimbă profilul scrierii lui Damaschin Studitul, pentru că o transformă dintr-o carte deschisă spre multiple utilizări, într-o carte în care tradiția *Fiziologului* inițial, centrată pe decodificarea spirituală, reînvie, deși ne aflăm la sfârșitul secolului al XVIII-lea (dacă modificările apăreau în manuscrisul lui Nicolae Duma) sau la începutul secolului al XX-lea (dacă intervențiile le-a făcut – folosind alt manuscris? – chiar C. N. Mateescu).

AGAIN ABOUT DIMITRIE CANTEMIR AND DAMASCHIN STUDITUL

Summary

In *The hieroglyphic History of Dimitrie Cantemir* there can be unraveled suggestions that come from the likeliness of knowledge of certain books with animal symbols, books with European circulation: editions with engravings of the Aesopic fables in Latin or German, from Strasbourg and Anvers in the late 15th century; the book from the 14th century *Speculum sapientiae* of Cyrillus of Bohemia (copied and even printed in the German translation of 15th century of Ulrich von Pottenstein, having miniatures, respectively engravings); *Dialogus creaturarum* of Magnus de Magneriis, printed and reprinted at the end of the 15th century.

But most of the comparisons can be set to the work of Damaschin Studitul entitled in manuscripts *Synathroisis apo ta vivila ton palaion philosophon...* or *Physiologia nea*, and in the editions of Venice (1643, 1666, 1671, etc.) – *Meriki diagnosis ek ton palaion philosophon...*

³¹ Este oare posibil ca acesta să se mai afle în vreo bibliotecă cu manuscrise încă necatalogate? Din păcate nu știm dacă și unde se păstrează hârtiile rămase de la: C. N. Mateescu, Tudor Pamfile, revista „Ion Creangă”.